

RECENZIJOS, APŽVALGOS, INFORMACIJOS, BIBLIOGRAFIJA

NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ EKSPERTIZĖS TERMINŲ AIŠKINAMASIS ŽODYNAS

Vilnius, 2001, 23 p.

Šį 600 egzempliorių tiražu išleistą žodyną, kurį dėl jo nedidelės apimties (tik pusšimtis terminų) labiau tiktų vadinti žodynėliu, parengė Lietuvos teismo ekspertizės centro direktoriaus pavaduotojas dr. Voldemaras Jankauskas ir Cheminių ir biologinių tyrimų skyriaus vedėjas Vidmantas Vaitekūnas, išleido Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija ir Lietuvos teismo ekspertizės centras.

Pratarmėje rašoma, kad į žodyną „įtraukti labiausiai paplitusių narkotinių ir psichotropinių medžiagų pavadinimai, kiti su šios rūšies ekspertize susiję terminai. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pavadinimai pateikiami tokie, kokie įrašyti į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus (2000)“. Toliau išvardyti žodyno šaltiniai – Jungtinių Tautų Organizacijos 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencijos nuostatos, Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės programos leidiniai. Be to, nurodyta leidinio paskirtis: „žodynas skiriamas teisėsaugos institucijų darbuotojams“. Žodyno gale pridėtas netrumpas literatūros sąrašas (14 pozicijų, iš kurių – 8 leidiniai anglų kalba).

Antraštiniai terminai dėstomi pagal abėcėlę. Dauguma jų turi rusiškus ir angliškus atitikmenis, kurie pateikiami straipsnio gale. Prie daugelio antraštinių terminų nurodomas ir jų priskyrimas, pvz.: *Amfetaminas*. *Psichotropinė medžiaga*; *Heroinas*. *Narkotinė medžiaga*. Neretai antraštinis terminas pakartojamas apibrėžime, pvz.: *Amfetaminas* „*Amfetaminas* yra viena iš labiausiai paplitusių sintetinių psichotropinių medžiagų. <...>“; *Katinas* „*Katinas* – centrinės nervų sistemos stimulatorius <...>“. Didumos terminų aiškinimai yra išsamūs ir informatyvūs. Tačiau rengėjų nė žodžiu neužsiminta apie žodyno sandarą. Terminai nesukirčiuoti, o dauguma pavadinimų yra nelietuviški, sunkūs net ištarti, pvz.: *fenciklidinas*, *kanabinoidai*, *meklokalonas*, *metamfetaminas*, *tetrahidrokanabinolis* ir kt.

Straipsnio gale duodama nuoroda žr. Paprastai žodynuose tokia nuoroda reiškia, kad terminas nukreipiamas į teiktines vartoti terminą, t. y. ja siejami sinoniminiai terminai. Tačiau kalbamajame žodyne ši nuoroda atlieka kelias, beje, skirtingas funkcijas. Viena, ja siejami sinoniminiai terminai, bet siejami nevienodai, pvz.: *Efedronas*. Žr.: *Metkatinonas* ir *Metkatinonas* – „Metkatinono (dar vadinamo efedronu) cheminis pavadinimas <...>“; *Hašišas*. Žr.: *Kanapių derva* ir *Kanapių derva (hašišas)*. Kartais sinonimai pateikiami visai be norminamosios nuorodos, pvz.: *Pirmakiai (prekursoriai)*; *Psilocibinas*. *Psilocinas*. O koks kitų terminų, siejamų minėta nuoroda, santykis, rengėjų nepaaiškinta. Daugumoje straipsnių po jos išvardyta virtinė hiponiminių terminų (viename net 22), pvz.: *Augalinės kilmės narkotinės medžiagos* <...>. Žr.: *Aguonos ir jų dalys*, *Aguonų ir jų dalių ekstraktas*, *Aguonų ir jų dalių koncentratas*, *Alkaloidai*, *Cannabis sativa*, *Catha edulis*, *Haliucinogenai*, *Kanabinoidai*, *Kanapės*, *Kanapių aliejus*, *Kanapių derva*, *Katinas*, *Katinonas*, *Kokainas*, *Kokamedžio lapai*, *Kokamedžio pasta*, *Opijatai*, *Opijaus alkaloidai*, *Opijus*, *Psilocibinas*, *Psilocinas*, *Tetrahydrokanabinolis*; *Haliucinogenai* <...>. Žr.: *Amfetamino dariniai*, *Fenciklidinas*, *Lizergidas*, *Meskalinas*, *Psilocibinas*, *Triptaminas ir jo dariniai*. Nežinia, kodėl straipsnyje *Alkaloidai* po žr. yra pateikti atitikmenys: *Алкалоиды*. *Alkaloids*.

Gana dažnai nuorodinis termino variantas skiriasi nuo pagrindinio, pvz.: *Catha edulis* (straipsnyje *Augalinės kilmės narkotinės medžiagos*), bet *Catha edulis augalai* „*Catha edulis* – lotyniškas Rytų Afrikoje ir Pietvakarių Arabijoje augančio žydinčio visžalio krūmo pavadinimas. <...>“; *Triptaminas ir jo dariniai* (straipsnyje *Haliucinogenai*), bet *Triptaminai* „Kitaip nei amfetaminu ir jo dariniais, triptamino dariniais piktnaudžiaujama rečiau. <...>“.

Keletas terminų yra taisytini. Vienas iš jų – *Cannabis sativa* – sėjamoji kanapė. Manytume, kad pagrindiniu reikėtų laikyti tik lietuvišką terminą sėjamoji kanapė, juoba kad lotyniškas šio augalo pavadinimas *Cannabis sativa* minimas apibrėžime. Taisytinas ir terminas *Catha edulis augalai*. Kam šalia lotyniško pavadinimo reikalingas žodis *augalai* (ir dar daugiskaitos forma)? *Catha edulis* – tai juk augalas. 2003 m. gruodžio 8 d. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Terminologijos pakomisijos posėdyje priimtas lietuviškas šio augalo pavadinimas *arabinis dusūnas*. Straipsnyje *kokamedžio lapai* ir *kokamedžio pasta* pateiktas klaidingas lietuviškas ir lotyniškas au-

galo pavadinimas: *kokamedis* (lot. *Erythroxylon coca*). *Botanikos vardu žodynas* teikia *Erythróxylum coca* – tikrasis kokaïnmedis. Taigi vartotini terminai: *tikrojo kokainmedžio lapai* ir *tikrojo kokainmedžio pasta*. Taisyti reikia pavadinimo *opijatai* rašybą (= *opiatai*). Siūlytume medžiagas, kurios stimuliuojamai veikia centrinę nervų sistemą, vadinti ne *centrinės nervų sistemos stimulatoriais*, o *centrinės nervų sistemos stimulantais* (*Tarptautinių žodžių žodynas* (2000) teikia *trankvilizatoriai* ➤ *trankviliantai*; o *stimulatorius* yra įtaisas). *Krekas* vertintinas kaip neteiktina svetimybė (žymėtina *ntk.* =).

Primintina, kad kai kurie žodyne pateikti tarptautiniai vaistų pavadinimai turi ir lietuviškus atitikmenis – *Medicinos terminų žodynas* teikia *analgetikai*, *skausmą malšinantys vaistai*; *trankviliantai*, *raminantys vaistai*; žodyne yra tik *ekstraktas* (straipsnis *Aguonų ir jų dalių (išskyrus sėklas) ekstraktas*), o *Medicinos terminų žodyne* ir *Medicinos enciklopedijoje* – *ištrauka*, beje, pastarojoje *ištrauka* laikoma pagrindiniu terminu (*ekstraktas*, kitaip ➤ *ištrauka*).

Daugelio čia minėtų trūkumų nesunku buvo išvengti.

Palmira ZEMLEVIČIŪTĖ
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-2055 Vilnius
E. paštas palmira@lki.lt

Gauta 2003-11-03